Erbo‘tayeva O‘g‘iloy Suyunovna

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Qatag‘on qurbonlari xotirasi muzeyi direktori

AMIR TEMURNING JAHON TARIXIDA TUTGAN O‘RNI VA ROLI

Annotatsiya: Mazkur maqolada Amir Temurning jahon tarixida tutgan o‘rni va roli kompleks ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda uning siyosiy faoliyati, markazlashgan davlat barpo etishdagi roli, harbiy-strategik salohiyati, xalqaro munosabatlarga ko‘rsatgan ta’siri hamda ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy jarayonlardagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, Amir Temur tomonidan joriy etilgan boshqaruv va huquqiy tizim, savdo yo‘llari xavfsizligi, shaharsozlik va ilm-fan rivojiga qaratilgan siyosatning jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotidagi ahamiyati asoslab berilgan. Maqola Amir Temur shaxsini bir yoqlama baholashdan xoli holda, tarixiy jarayonlar bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Amir Temur, Temuriylar davlati, jahon tarixi, markazlashgan davlat, harbiy san’at, diplomatiya, davlat boshqaruvi, Buyuk Ipak yo‘li, madaniy meros, jahon sivilizatsiyasi.

KIRISH

Jahon tarixining taraqqiyot bosqichlari ayrim buyuk shaxslar faoliyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning siyosiy qarorlari, harbiy yurishlari va ijtimoiy islohotlari butun mintaqalar taqdirini belgilab bergan. Ana shunday tarixiy shaxslardan biri Amir Temur bo‘lib, u XIV asr oxiri – XV asr boshlarida Markaziy Osiyo, Yaqin va O‘rta Sharq hamda Yevroosiyo hududlarida muhim siyosiy jarayonlarga kuchli ta’sir ko‘rsatgan. Amir Temur shaxsiyati va faoliyati jahon tarixida murakkab va ko‘p qirrali hodisa sifatida baholanadi.

XIV asrda Movarounnahr hududi siyosiy parokandalik, ichki ziddiyatlar va iqtisodiy tanazzul holatida edi. Mo‘g‘ullar istilosidan keyingi davrda markazlashgan davlat boshqaruvi izdan chiqqan, ijtimoiy hayotda beqarorlik kuchaygan edi. Aynan shunday tarixiy sharoitda Amir Temur siyosiy maydonga chiqib, qisqa muddat ichida tarqoqlikni bartaraf etgan, mustahkam markazlashgan davlat barpo etishga muvaffaq bo‘lgan. Bu jarayon nafaqat Movarounnahr, balki butun mintaqa tarixida yangi bosqichning boshlanishiga zamin yaratdi.

Amir Temurning jahon tarixidagi o‘rni faqatgina harbiy yurishlari bilan belgilanmaydi. U davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, huquqiy me’yorlarni mustahkamlash, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va xalqaro savdo aloqalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratgan. Temur tomonidan ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilgan boshqaruv tamoyillari o‘z davri uchun ilg‘or bo‘lib, keyingi davlatlar uchun ham muhim tajriba vazifasini bajargan.

Shuningdek, Amir Temur ilm-fan, madaniyat va bunyodkorlikni davlat siyosatining ajralmas qismi sifatida ko‘rgan. Uning tashabbusi bilan barpo etilgan me’moriy obidalar, ilmiy va diniy markazlar Temuriylar davrida madaniy yuksalishning yuzaga kelishiga sabab bo‘ldi. Bu jarayon keyinchalik jahon sivilizatsiyasida muhim o‘rin egallagan Temuriylar uyg‘onish davrining shakllanishiga asos bo‘lib xizmat qildi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Mazkur tadqiqot Amir Temurning jahon tarixidagi tutgan o‘rni va rolini har tomonlama yoritishga qaratilgan bo‘lib, unda tarixiy-ilmiy izlanishlarning zamonaviy metodologik yondashuvlari qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida voqea va jarayonlarni xolisona baholash, manbalarni qiyosiy tahlil qilish hamda tarixiy haqiqatni kompleks yondashuv asosida ochib berish asosiy metodologik tamoyil sifatida belgilandi.

Tadqiqotda **tarixiylik va mantiqiylik tamoyillari** yetakchi o‘rin tutadi. Amir Temur faoliyati o‘z davrining ijtimoiy-siyosiy sharoitlari bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilinib, uning siyosiy qarorlari va harbiy yurishlari sabab-oqibat munosabatlari asosida o‘rganildi. Bu yondashuv Temur shaxsiyatini zamonaviy yoki biryoqlama baholashdan saqlaydi. Shuningdek, **qiyosiy-tarixiy metod** qo‘llanilib, Amir Temurning faoliyati boshqa yirik tarixiy shaxslar va davlatlar bilan taqqoslandi. Bu orqali uning davlat boshqaruvi, harbiy san’ati va diplomatik siyosatidagi o‘ziga xos jihatlar aniqlashtirildi. Ayniqsa, Temur saltanatining Yevroosiyo hududidagi siyosiy muvozanatga ta’siri alohida e’tiborga olindi.

Tadqiqotda **manbashunoslik tahlili** muhim o‘rin egallaydi. Tarixiy manbalar tanqidiy yondashuv asosida o‘rganilib, ularning yaratilish sharoiti, mualliflik pozitsiyasi va maqsadlari hisobga olindi. Bu holat ayrim manbalardagi subyektiv baholarni aniqlash va ilmiy xulosalarni asosli shakllantirish imkonini berdi.

Bundan tashqari, **tizimli va kompleks yondashuv** asosida Amir Temurning harbiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy faoliyati o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilindi. Ushbu metod Temur shaxsini faqat sarkarda yoki zabt etuvchi sifatida emas, balki yirik davlat arbobi va bunyodkor sifatida baholashga xizmat qildi.

Amir Temur shaxsiyati va faoliyati ko‘plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. Tadqiqot jarayonida Sharq va G‘arb tarixshunosligi namunalari qiyosiy tahlil qilindi. Sharq manbalarida Amir Temur ko‘proq adolatli hukmdor, davlatni tiklovchi va islom dunyosini mustahkamlovchi arbob sifatida tasvirlangan bo‘lsa, ayrim G‘arb manbalarida u zabardast, ammo keskin harbiy yetakchi sifatida talqin qilingan. Asosiy manbalardan biri sifatida **“Temur tuzuklari”** alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu asar Amir Temurning davlat boshqaruvi, harbiy tartib-intizom va ijtimoiy munosabatlarga oid qarashlarini yorituvchi muhim tarixiy-huquqiy manba hisoblanadi. Asarda keltirilgan qoidalar Temur davlatining ichki tuzilmasini o‘rganishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Mahalliy tarixchilar, xususan, V.V. Bartold, B. Ahmedov, I. Karimov asarlarida Amir Temurning tarixiy roli Markaziy Osiyo taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotlarda Temuriylar davlati mintaqaviy barqarorlik va madaniy yuksalish omili sifatida baholanadi.

G‘arb tarixshunosligida M. Manz, J. Woods va boshqa olimlarning asarlarida Amir Temur faoliyati keng yevroosiyosiy kontekstda ko‘rib chiqilgan. Bu manbalarda Temur yurishlarining Yevropa va Osiyo siyosiy jarayonlariga ta’siri, xususan Usmonlilar imperiyasi va Oltin O‘rda bilan bog‘liq tarixiy jarayonlar chuqur tahlil etilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Amir Temur shaxsiga berilgan baholar turlicha bo‘lsa-da, uning jahon tarixidagi muhim o‘rni va tarixiy ta’siri barcha tadqiqotchilar tomonidan tan olinadi. Mazkur tadqiqotda ushbu manbalardagi yondashuvlar umumlashtirilib, xolis va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga intilish asosiy maqsad qilib olindi.

ASOSIY QISM

Amir Temurning tarixiy sahnaga chiqishi va hokimiyatni qo‘lga kiritishi. XIV asrning ikkinchi yarmida Movarounnahr hududida siyosiy parokandalik hukm surib, markazlashgan davlat tuzilmasi deyarli mavjud emas edi. Mahalliy amirlar o‘rtasidagi nizolar, iqtisodiy tanazzul va tashqi bosimlar mintaqaning umumiy rivojiga jiddiy to‘siq bo‘layotgan edi. Ana shunday murakkab sharoitda Amir Temur siyosiy maydonga chiqib, avvalo ichki barqarorlikni ta’minlashga e’tibor qaratdi. U hokimiyatni bosqichma-bosqich qo‘lga kiritib, kuchli markazlashgan boshqaruv tizimini shakllantirdi. Har bir hududda o‘ziga sodiq amirlarni tayinlash, soliq va harbiy majburiyatlarni qat’iy tartibga solish orqali davlatning mustahkam asoslarini yaratdi. Bu jarayon Temur saltanatining keyingi kengayishi uchun zarur siyosiy poydevor vazifasini o‘tadi.

Davlat boshqaruvi tizimi va huquqiy asoslar. Amir Temur tomonidan joriy etilgan davlat boshqaruvi tizimi o‘z davri uchun mukammal va samarali hisoblanadi. U davlatni boshqarishda qat’iy intizom, adolat va qonun ustuvorligi tamoyillariga tayandi. “Temur tuzuklari” davlat hayotining deyarli barcha sohalarini qamrab olib, hukmdor, amaldorlar va xalq o‘rtasidagi munosabatlarni aniq me’yorlar asosida tartibga soldi. Davlat boshqaruvida harbiy-ma’muriy tuzilma muhim o‘rin tutgan bo‘lib, har bir amirning vakolati va mas’uliyati belgilab berilgan. Bu tizim markaziy hokimiyatni kuchaytirish, mahalliy boshqaruvni nazorat ostiga olish va ichki tartibni saqlashda muhim rol o‘ynadi. Temur tomonidan ishlab chiqilgan boshqaruv tamoyillari keyinchalik Temuriylar davlati va boshqa mintaqaviy davlatlar boshqaruviga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi.

Harbiy siyosat va jahon miqyosidagi yurishlar. Amir Temurning jahon tarixidagi nufuzini belgilovchi asosiy omillardan biri uning harbiy faoliyatidir. U harbiy yurishlarni tasodifiy emas, balki puxta rejalashtirilgan strategiya asosida amalga oshirgan. Qo‘shinlarning aniq tuzilishi, harbiy intizom va tezkorlik Temur armiyasining asosiy ustunliklari hisoblangan. Temur saltanati hududlari Sharqiy Turkiston, Eron, Iroq, Kavkaz, Hindiston va Kichik Osiyogacha kengaydi. Oltin O‘rda hukmdorlari ustidan qozonilgan g‘alabalar Markaziy Osiyo va Sharqiy Yevropa tarixida muhim siyosiy o‘zgarishlarga sabab bo‘ldi. Ayniqsa, Ankara jangida Usmonli sultoni Boyazid Yildirim ustidan qozonilgan g‘alaba jahon tarixida muhim burilish nuqtasi sifatida baholanadi.

Xalqaro siyosat va diplomatik aloqalar. Amir Temur tashqi siyosatda faqat harbiy kuchga tayanib qolmagan. U diplomatik munosabatlarga katta ahamiyat berib, Yevropa va Osiyo davlatlari bilan faol aloqalar o‘rnatgan. Fransiya, Ispaniya, Angliya va Vizantiya hukmdorlari bilan yozishmalar olib borilganligi tarixiy manbalarda qayd etilgan. Temur diplomatiyasining asosiy maqsadi savdo yo‘llari xavfsizligini ta’minlash va davlatning xalqaro mavqeini mustahkamlashdan iborat edi. Buyuk Ipak yo‘li orqali savdo aloqalarining jonlanishi natijasida iqtisodiy rivojlanish va madaniy almashinuv kuchaydi. Bu jarayon Temur saltanatini jahon savdo tizimining muhim bo‘g‘iniga aylantirdi.

Iqtisodiy siyosat va savdo-sotiqning rivoji. Amir Temur iqtisodiy barqarorlikni davlat qudratining asosiy omillaridan biri deb hisoblagan. U soliq tizimini qayta ko‘rib chiqib, dehqonchilik, hunarmandchilik va savdo-sotiqni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratgan. Sug‘orish inshootlarining tiklanishi va yangi kanallarning qurilishi qishloq xo‘jaligi rivojiga xizmat qilgan. Shaharlarning iqtisodiy hayoti jonlanib, Samarqand, Buxoro va Shahrisabz yirik savdo va hunarmandchilik markazlariga aylandi. Bu holat Temur davlatining ichki iqtisodiy qudratini mustahkamlash bilan birga, uning xalqaro miqyosdagi nufuzini ham oshirdi.

Madaniyat, ilm-fan va bunyodkorlik siyosati. Amir Temur madaniyat va ilm-fanni davlat taraqqiyotining muhim omili sifatida baholagan. U o‘z davrining yetuk olimlari, ulamolari va san’atkorlarini qo‘llab-quvvatlab, ularni markaziy shaharlarga jamlagan. Samarqand Temur davrida yirik ilmiy va madaniy markazga aylandi. Me’moriy inshootlar – masjidlar, madrasalar, maqbaralar va saroylar Temuriylar davri san’atining yuksak namunalaridir. Ushbu bunyodkorlik ishlari nafaqat estetik, balki siyosiy va ma’naviy ahamiyatga ham ega bo‘lib, davlat qudratini namoyon etgan.

Amir Temur faoliyati jahon tarixida ko‘p qirrali va murakkab hodisa sifatida baholanadi. Uning yurishlari ayrim hududlarda vayronagarchiliklarga sabab bo‘lgan bo‘lsa-da, umumiy tarixiy jarayonda yirik imperiyalar o‘rtasidagi kuchlar muvozanatini saqlashga xizmat qilgan. Temur saltanati Yevroosiyo hududida siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarning yangi bosqichini boshlab berdi.

Amir Temur davrida jamiyat ijtimoiy qatlamlar asosida aniq tizimlashtirilgan bo‘lib, har bir qatlamning huquq va majburiyatlari belgilab qo‘yilgan. Harbiylar, diniy ulamolar, hunarmandlar, savdogarlar va dehqonlar jamiyatning muhim tayanch qatlamlari sifatida e’tirof etilgan. Temur davlat boshqaruvida ijtimoiy adolatni saqlashga intilib, jamiyatdagi har bir qatlamning manfaatini muvozanatda ushlashga harakat qilgan. U soliqlarni belgilashda aholi holatini inobatga olish, ortiqcha majburiyatlarni yuklamaslik tamoyiliga amal qilgan. Bu esa ichki noroziliklarning oldini olib, davlat barqarorligini mustahkamlashda muhim rol o‘ynagan. Ijtimoiy boshqaruvda qat’iy tartib-intizom bilan birga, mas’uliyat va javobgarlik asosiy mezon sifatida qaralgan.

Amir Temurning diniy siyosati va ma’naviy qadriyatlar. Amir Temur islom dinini davlatni birlashtiruvchi ma’naviy asos sifatida ko‘rgan. U diniy ulamolar, qozilar va shayxlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlab, ularni jamiyat ma’naviy hayotining muhim ustuni sifatida e’tirof etgan. Shu bilan birga, Temur diniy masalalarda keskinlikka yo‘l qo‘ymaslikka harakat qilgan. U davlat siyosatida diniy bag‘rikenglik tamoyillariga amal qilib, turli hududlarda mavjud bo‘lgan diniy an’analar va urf-odatlarga hurmat bilan yondashgan. Bu holat keng hududlarni o‘z ichiga olgan Temur saltanatida ijtimoiy barqarorlikni saqlashga xizmat qilgan.

Huquqiy tartibot va jazolash tizimi. Amir Temur davlatida huquqiy tartibot alohida e’tiborga olingan. Qonun ustuvorligi jamiyat barqarorligining asosi sifatida qaralgan. Huquqbuzarliklarga nisbatan jazolar qat’iy bo‘lgan bo‘lsa-da, ularning asosiy maqsadi jazo berish emas, balki tartibni saqlash va jinoyatlarning oldini olishdan iborat edi. Sud tizimi qozilar orqali amalga oshirilgan bo‘lib, ular shariat va davlat qonunlari asosida ish yuritgan. Amaldorlar va harbiy boshliqlarning qonunni buzishi oddiy fuqarolarnikiga nisbatan yanada og‘irroq baholangan. Bu holat davlat boshqaruvida mas’uliyatni oshirishga xizmat qilgan.

Urbanizatsiya va shaharlar rivoji. Amir Temur davrida shaharsozlik jarayoni yangi bosqichga ko‘tarildi. Shaharlar faqat ma’muriy markaz sifatida emas, balki iqtisodiy, madaniy va ilmiy markazlar sifatida rivojlantirildi. Shahar infratuzilmasini tiklash va kengaytirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan. Bozorlar, karvonsaroylar, ko‘priklar va yo‘llarning barpo etilishi savdo-sotiqni rivojlantirishga xizmat qilgan. Bu jarayon ichki va tashqi savdo aloqalarini mustahkamlab, Temur davlatining iqtisodiy salohiyatini oshirgan.

Amir Temur obrazining jahon tarixshunosligida talqin etilishi. Amir Temur shaxsiyati tarixshunoslikda turli davrlarda turlicha baholangan. O‘rta asr musulmon mualliflari uni adolatli hukmdor va islom himoyachisi sifatida ko‘rsatgan bo‘lsalar, ayrim Yevropa manbalarida Temur harbiy yurishlar bilan bog‘liq holda keskin va murakkab shaxs sifatida

tasvirlangan. Zamonaviy tarixshunoslikda esa Amir Temur faoliyatiga kompleks yondashuv ustuvor bo‘lib, uning siyosiy va madaniy merosi harbiy yurishlar bilan bir qatorda tahlil qilinmoqda. Bu yondashuv Temur shaxsini tarixiy jarayonlar bilan uzviy bog‘liq holda baholash imkonini bermoqda.

Amir Temur merosining keying tarixiy jarayonlarga ta’siri. Amir Temur tomonidan barpo etilgan siyosiy va ma’muriy tizim Temuriylar davlati faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatdi. Uning boshqaruv tajribasi keyingi asrlarda mintaqadagi davlatlar tomonidan ma’lum darajada o‘zlashtirildi. Temur merosi Markaziy Osiyo tarixiy xotirasida muhim o‘rin egallab, davlat mustaqilligi, adolat va markazlashgan boshqaruv timsoliga aylandi. Bu meros bugungi kunda ham tarixiy o‘zlikni anglash va milliy davlatchilik g‘oyalarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Amir Temur va savdo yo‘llari geosiyosati. Amir Temur jahon savdo tizimida muhim o‘rin tutgan Buyuk Ipak yo‘li ustidan nazoratni strategik masala sifatida baholagan. Savdo yo‘llarining xavfsizligini ta’minlash davlatning iqtisodiy barqarorligi bilan bir qatorda, xalqaro nufuzini ham mustahkamlashga xizmat qilgan. Temur karvon yo‘llari bo‘ylab harbiy qo‘riqlash tizimini joriy etib, savdogarlar uchun xavfsiz muhit yaratgan. U savdoga to‘sqinlik qilgan mahalliy hokimlarga nisbatan qat’iy choralar ko‘rgan. Natijada Temur saltanati Sharq va G‘arb o‘rtasidagi savdo almashinuvining muhim bo‘g‘iniga aylangan. Bu holat jahon iqtisodiy aloqalarining uzluksizligini ta’minlashda tarixiy ahamiyat kasb etgan.

Amir Temur va harbiy-texnik taraqqiyot. Amir Temur davrida harbiy-texnik sohada muhim yangiliklar joriy etilgan. Qal’alarni zabt etishda muhandislik usullaridan foydalanish, harbiy qurilmalarni takomillashtirish va jangovar texnikalarni moslashtirish Temur qo‘shinlarining ustunligini ta’minlagan.

Harbiy yurishlarda razvedka va axborot yig‘ish tizimi muhim o‘rin tutgan. Dushman harakatlari haqida oldindan ma’lumot olish strategik ustunlik yaratgan. Bu yondashuv o‘rta asr harbiy san’atining rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan.

Amir Temur va ekologik-hududiy siyosat. Amir Temur faoliyatida hududiy resurslardan oqilona foydalanish masalasi ham muhim o‘rin tutgan. Sug‘orish tizimlarini tiklash, suv taqsimotini nazorat qilish va yerlarni unumdorlashtirish davlat siyosatining ajralmas qismi bo‘lgan. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki aholining ijtimoiy farovonligini ham ta’minlagan. Yer va suvdan foydalanishning markazlashgan boshqaruvi ekologik muvozanatni saqlashga xizmat qilgan.

Amir Temur davrida axborot va aloqa tizimi. Keng hududlarni qamrab olgan Temur saltanatida axborot almashinuvi muhim masala bo‘lgan. Amir Temur tezkor aloqa tizimini joriy etib, davlatning turli hududlaridan markazga tezkor xabar yetkazilishini ta’minlagan. Choparlar tizimi va maxsus axborot tarmoqlari orqali siyosiy, harbiy va iqtisodiy ma’lumotlar doimiy ravishda yangilanib turgan. Bu tizim markaziy hokimiyatning samarali faoliyat yuritishiga imkon bergan va o‘rta asrlar uchun ilg‘or boshqaruv mexanizmi hisoblangan.

Amir Temur o‘z davrida davlat hokimiyatini mustahkamlash uchun ramziy va mafkuraviy vositalardan ham foydalangan. Uning nomi, unvonlari va bunyodkorlik ishlari davlat qudratini ifodalovchi ramz sifatida shakllantirilgan.

Tarixiy xotira va afsonalar orqali Temur shaxsiyati hukmdorlik legitimligini mustahkamlashga xizmat qilgan. Bu jarayon keyinchalik Temuriylar davrida mafkuraviy an’ananing shakllanishiga asos bo‘ldi.

Zamonaviy tarixshunoslikda Amir Temur faoliyatiga tanqidiy yondashuv ham muhim o‘rin egallaydi. Uning harbiy yurishlari ayrim hududlarda iqtisodiy va demografik yo‘qotishlarga sabab bo‘lgani e’tirof etiladi. Biroq ushbu holatlar o‘sha davr geosiyosiy sharoiti va imperiyalar o‘rtasidagi raqobat doirasida baholanadi.

Tanqidiy tahlil Amir Temur shaxsini ideallashtirishdan saqlanib, uni real tarixiy shaxs sifatida tushunishga xizmat qiladi. Bu yondashuv ilmiy obyektivlikni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Amir Temur jahon tarixida murakkab, ko‘p qirrali va betakror tarixiy shaxs sifatida alohida o‘rin egallaydi. Uning faoliyati faqat keng hududlarni qamrab olgan harbiy yurishlar bilan emas, balki markazlashgan davlat qurilishi, samarali boshqaruv tizimi va jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab olgan islohotlar bilan ham tavsiflanadi. Amir Temur parokandalik hukm surgan Movarounnahr hududida siyosiy barqarorlikni tiklab, mustahkam davlat poydevorini yaratishga muvaffaq bo‘lgan.

Amir Temur tomonidan joriy etilgan davlat boshqaruvi va huquqiy tartibot tizimi o‘z davri uchun ilg‘or bo‘lib, markaziy hokimiyatning kuchayishiga xizmat qildi. Uning siyosati ichki barqarorlikni ta’minlash, ijtimoiy adolatni saqlash va iqtisodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan edi. Bu omillar Temur saltanatining qisqa muddatda qudratli imperiyaga aylanishiga imkon berdi. Shuningdek, Amir Temurning jahon tarixidagi ahamiyati xalqaro munosabatlar va geosiyosiy jarayonlarga ko‘rsatgan ta’sirida ham namoyon bo‘ladi. Uning harbiy va diplomatik faoliyati Yevroosiyo hududida kuchlar muvozanatini o‘zgartirib, ayrim yirik davlatlarning tarixiy rivojlanish yo‘nalishiga bevosita ta’sir ko‘rsatdi. Bu holat Amir Temur faoliyatini mintaqaviy doiradan chiqib, jahon tarixiy jarayonlari bilan bog‘liq holda baholash zarurligini ko‘rsatadi.

Amir Temur madaniyat, ilm-fan va bunyodkorlikka katta e’tibor qaratib, Temuriylar davrida yuzaga kelgan madaniy yuksalish uchun mustahkam zamin yaratdi. Bu jarayon keyingi asrlarda Markaziy Osiyo va butun Sharq sivilizatsiyasi rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Temur shaxsiyati va merosi bugungi kunda ham tarixiy xotira, milliy o‘zlikni anglash va davlatchilik an’analari shakllanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xulosa qilib aytganda, Amir Temurning jahon tarixida tutgan o‘rni va roli uning harbiy qudrati bilangina emas, balki davlat qurilishi, siyosiy tafakkuri va madaniy merosi bilan belgilanadi. Uning faoliyati jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotida muhim tarixiy bosqich sifatida baholanib, chuqur va xolis ilmiy tadqiqotlarni talab etadigan dolzarb mavzu bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A., Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q, O‘zbekiston nashriyoti, Toshkent, 1998, 176 bet.
2. Amir Temur, Temur tuzuklari, G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, Toshkent, 1996, 192 bet.
3. Bartold V.V., Turkiston tarixi, Fan nashriyoti, Toshkent, 1990, 384 bet.
4. Axmedov B., Amir Temur, Sharq nashriyoti, Toshkent, 2001, 256 bet.
5. Manz B.F., The Rise and Rule of Tamerlane, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, 234 pages.
6. Woods J.E., The Timurid Dynasty, Indiana University Press, Bloomington, 1990, 312 pages.

7. Yakubovskiy A.Yu., Amir Temur va uning davri, Fan nashriyoti, Toshkent, 1992, 220 bet.
8. Subtelny M., Timurids in Transition, Brill, Leiden, 2007, 356 pages.
9. Xondamir, Habib us-siyar, Sharq nashriyoti, Toshkent, 2010, 410 bet.
10. Shamsiddin Somiy, Qomus ul-a'lom (Amir Temurga oid bo'limlar), Istanbul, 1899, 3-jild, 145–160-betlar.